

رئیس‌جمهور در جلسهٔ تودیع شهرام دبیری اظهاراتی حمایتی و متفاوت با متن پیام عزل او مطرح کرد

منم هممون هوادار قدیمی

زهرا طیبی خبرنگار گروه سیاست

«شاید ما هم در این بی انصافی سهیم بودیم، برخی در جامعه جوی ساختند که گویی اسلام به خطر افتاده، درحالی‌که دکتر دبیری، هیچ‌خلافی نکرده است.» رئیس‌جمهور این جملات را در مراسم تودیع و معارفه، شهرام دبیری مطرح کرد، اظهارات عجیبی که تناقضی آشکار با پیام تندی داشت که رئیس‌جمهور برای عزل دبیری منتشر کرد. درحالی‌که مسعود پزشکیان، در بخشی از پیامی که خطاب به دبیری منتشر کرد، صراحتاً به این موضوع اشاره کرده بود که اقدام دبیری «در دولتی که متفخر به اقتدای به مولای متقیان است» توجیه‌پذیر نبوده و سفر پرهزیه تفریحی او را حتی با «هزینه شخصی، قابل دفاع و توجیه‌پذیر» ندانستند، حالا اما بی‌انصافی در حق دبیری و جوسازی در رسانه‌ها علیه او گفته است. سؤالی که در این میان ایجاد می‌شود این است که رئیس‌جمهور از مواضع قبلی که در مورد دبیری گرفته، پشیمان شده و عقب‌نشینی کرده است؟ خوش‌بینانه‌ترین حالت این است که رئیس‌جمهور خواسته، خداحافظی خوبی با دوست دیرینه خود داشته باشد و در این جلسه، دفاعی هم از او کرده باشد. اما برداشتی که به‌احتمال زیاد افکار عمومی از اظهارات رئیس‌جمهور دارند، این است که متن پیام رئیس‌جمهور برای عزل دبیری، اقدامی نمایشی است که آن‌هم به‌خاطر فشار و اعتراض افکار عمومی انجام شده و خواست قبلی رئیس‌جمهور نبوده است.

چرخش ۱۸۰ درجه‌ای عجیب رئیس‌جمهور

سفر پر حاشیه دبیری، موضع طلبکارانه او در واکنش به انتقادها به سفرش، واکنش‌های منفی ای را نسبت به دولت و رئیس‌جمهور ایجاد کرد. در ادامه همین واکنش‌ها بود که رئیس‌جمهور هر چند با تأخیر اما در اقدامی که در دولت‌های گذشته، کمتر مشابه آن اتفاق افتاده بود، دبیری را نه دعوت به استعفا، بلکه عزل کردند. موضع رئیس‌جمهور در عزل معاونش که دوست قدیمی او هم بود، واکنش‌های مثبتی در میان چهره‌های سیاسی با سلاقی مختلف ایجاد کرد، حتی چهره‌های نزدیک به دولت و مقامات دولتی، اقدام رئیس‌جمهور را کم‌سابقه دانستند و به‌قول معروف با آن دور افتخار زدند. در گزارش‌های که در مورد پیام رئیس‌جمهور منتشر کردیم به این موضوع اشاره کردیم که موضع رئیس‌جمهور، می‌تواند به بازسازی سرمایه اجتماعی دولت، کمک کند و اگر بتواند این سرمایه اجتماعی را حفظ و تثبیت کند و نگاه تبعیض‌آمیزی که جامعه نسبت به مسئولان و دولت دارند را کمرنگ کند، به تقویت دولت‌منجر می‌شود. اما روز چهارشنبه در مراسمی که برای تودیع و معارفه معاون پارلمانی برگزار ششد، رئیس‌جمهور اظهاراتی را مطرح کرد

تام کاتن و شرکا در آمریکا مشغول کارند، ما اینجا چه می‌کنیم؟

سکوت مجلس ایران، پروپاگاندا ی کنگره

اخیراً سناتورهای جمهوری خواه آمریکایی، به‌ویژه لیدنسی گراهام و تام کاتن، لایحه‌ای را معرفی کرده‌اند که هدف آن ممنوعیت مطلق غنی‌سازی اورانیوم توسط ایران است. این لایحه به‌گونه‌ای طراحی شده که دولت دونالد ترامپ را از امضای هرگونه توافقی که به ایران اجازه غنی‌سازی حتی در سطح ۳/۷ درصد (سطحی که در توافق برجام مجاز بود) می‌دهد، بازدارد. این اقدام درحالی‌صورت می‌گیرد که رئیس‌جمهور آمریکا و وزیر امور خارجه‌اش، مارکو روبریو نیز مواضعی مشابه در راستای برچیدن کامل برنامه هسته‌ای ایران مطرح کرده‌اند. این تحولات پس از اظهارات اولیه استیو ویتکاف، نماینده ویژه آمریکا در امور غرب آسیا رخ داد که تلویحاً غنی‌سازی محدود ایران در چهارچوب برجام را به رسمیت شناخته بود، اما این موضع بعداً توسط روبریو و دیگر مقامات آمریکایی تصحیح و سخت‌گیرانه‌تر شد. این لایحه تلاشی برای محدود کردن انعطاف‌پذیری تیم مذاکره‌کننده آمریکا و وادار کردن ایران به تسلیم کامل است که می‌تلبد ایران نیز در مقابل آن راهبردهماهنگی اتخاذ کند.

Deep state به کمک ترامپ می‌آید

سناتورهایی مانند تام کاتن و لیدنسی گراهام به‌عنوان نمایندگان جریان محافظه‌کار سرسخت (یا به تعبیری، بخشی از deep state) شناخته می‌شوند. این جریان، که در سیاست خارجی آمریکا به‌شدت طرفدار اسرائیل و مخالف هرگونه مصالحه با ایران است، نقش مهمی در شکل دهی به سیاست‌های آمریکا در قبال ایران ایفا کرده است. تام کاتن، سابق‌ای طولانی در مخالفت با برنامه هسته‌ای ایران دارد. در سال ۲۰۱۵، او نامه‌ای سرگشاده به رهبر انقلاب نوشت و هشدار داد که هرگونه توافق هسته‌ای بدون تأیید کنگره می‌تواند توسط دولت بعدی لغو شود. لیدنسی گراهام نیز بارها خواستار برچیدن کامل برنامه هسته‌ای ایران شده است. او در اظهاراتی در سال ۲۰۲۵ اعلام کرد: «ایران می‌تواند برنامه هسته‌ای صلح‌آمیز داشته باشد، اما نباید غنی‌سازی کند و باید برنامه خود را کاملاً برچیند. این موضع‌گیری‌ها نشان‌دهنده هماهنگی میان سناتورهای جمهوری‌خواه و برخی مقامات ارشد دولت ترامپ، از جمله مازکو روبریو، برای اعمال فشار حداکثری بر ایران است.

در یک توافق بندهای حقوقی همه چیز نیست

سال ۱۳۹۴، فزاد ایزدی، تحلیلگر مسائل آمریکا، به ظریف در مورد اظهارات کاتن درباره احتمال خروج آمریکا از برجام هشدار داد. ظریف در پاسخ گفت: «می‌گویند رئیس‌جمهور بعدی می‌خواهد با یک امضا تحریم‌ها را برگرداند، خوب برگرداند، چه کسی در دنیا اجرا می‌کند؟ نمی‌تواند این کار را بکند، قاعده حقوقی دارد. من به شما اطمینان می‌دهم، تام کاتن این را گفت، جوباش را که دادم، همه زیر تویش نوشتند؛ بروپولت را از هاروارد پس بگیر، خوب حقوق یادت ندادند!» با این حال، خروج آمریکا از برجام در سال ۲۰۱۸ توسط دونالد ترامپ نشان داد که پیش‌بینی کاتن درست بود و تحلیل ظریف، که به قواعد حقوقی بین‌المللی تکیه داشت، نادرست از آب درآمد و پیش‌بینی کاتن با خروج آمریکا از برجام در سال ۲۰۱۸ به واقعیت پیوست. یکی از انتقادات اصلی به رویکرد ایران در مذاکرات برجام، خوش‌بینی بیش از حد به پابندی آمریکا به تعهدات بین‌المللی بود. ظریف و تیم مذاکره‌کننده ایران معتقد بودند که قواعد حقوقی بین‌المللی، مانند قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل، مانع از خروج یک‌جانبه آمریکا از برجام خواهد شد. اما این دیدگاه نادیده گرفت که سیاست داخلی آمریکا، به‌ویژه نقش کنگره و سناتورهای تندرو، می‌تواند تصمیمات دولت را تحت تأثیر قرار دهد. علاوه بر این، ایران در مذاکرات برجام توانست اهرم‌های فشار کافی برای تضمین اجرای تعهدات طرف مقابل ایجاد کند. ایران بخش عمده‌ای از زیرساخت‌های هسته‌ای خود را در چهارچوب برجام محدود کرد، اما در مقابل، تحریم‌های آمریکا به‌طور کامل لغو نشد و حتی در دوره باییدن تشدید شد. این تجربه نشان می‌دهد که ایران باید در مذاکرات آینده رویکردی کاملاً محتاطانه اتخاذ کند.

اقتناع کنگره به ایران ربطی ندارد

یکی از نکات کلیدی که در مذاکرات هسته‌ای باید مدنظر قرار گیرد، نقش کنگره و سنادر سیاست خارجی آمریکا است. برخلاف تصور برخی در ایران که معتقدند دولت آمریکا به‌تنبهایی تصمیم‌گیرنده است، کنگره و سنای می‌توانند با تصویب قوانین یا قطعنامه‌ها، محدودیت‌های

رئیس‌جمهور به‌درستی در پیام عزل دبیری به آن اشاره کردند و در شرایطی که «مردم درگیر فشارهای اقتصادی هستند و محرومان هم زیانده‌»، این سفرها را حاوی پیام خوبی به افکار عمومی ندانستند. عزل دبیری دقیقاً به‌خاطر ترمیم این اعتماد ازدست‌رفته و ناراضیاتی ایجاد شده، انجام شده و از این جهت مثبت و قابل‌تحسین بود که رئیس‌جمهور حاضر شده برای جلب‌اعتماد مردم معاونش را برکنار کند.

خدمت به مردم، منت ندارد

رئیس‌جمهور در بخشی دیگر از صحبت‌های خود به این موضوع تأکید دارد که معاون سابق پارلمانی می‌توانست در بیرون از ایران زندگی خوبی داشته باشد. این اظهارنظر هم پیامی منفی برای افکار عمومی دارد و هم تناقضی آشکار با اظهارات قبلی رئیس‌جمهور. رئیس‌جمهور، مکرراً و در واکنش به مهاجرت دانش‌جویان برای تحصیل در خارج از کشور، به این موضوع اشاره داشتند که اگر می‌خواهیم، کشور را بسازیم، باید فرزندان ی تربیت کنیم که فکرشان، سرزمین خودشان است نه مهاجرت. حالا اظهار اینکه دبیری می‌توانست خارج از کشور زندگی خوبی داشته باشد، اما در ایران ماند، این شائبه را تقویت می‌کند که این لطف معاون سابق بوده که در کشور مانده و به خارج از کشور رفته است، آن‌هم درحالی‌که این انتظار وجود دارد که جوانانی تربیت ششوند که فکر مهاجرت و خروج از

فرهنگیختگان

فرهنگیختگان

قابل توجهی برای دولت ایجاد کنند. لایحه گراهام-کاتن نمونه‌ای از این تلاش‌هاست که هدف آن محدود کردن انعطاف‌پذیری تیم مذاکره‌کننده آمریکا و تقویت موضع سخت‌گیرانه در برابر ایران است. این وضعیت برای ایران یک چالش محسوب می‌شود. ایران نباید بهانه‌هایی مانند «محدودیت‌های کنگره» را از طرف آمریکایی‌پذیرد و باید در مذاکرات به طرف آمریکایی تأکید کند که تمام نهاد‌های آمریکایی، از جمله دولت و کنگره را یکپارچه می‌بیند تا به این صورت دست طرف مقابل برای بهانه‌تراشی و ارجاع امتیازات اساسی به کنگره بسته شود. ایران باید به طرف آمریکایی تأکید کند که مسئولیت اقتناع‌نهادهای داخلی آمریکا برعهده دولت آمریکاست و ایران هیچ‌گونه بهانه‌تراشی برای عدم تحقق امتیازاتش را نخواهد پذیرفت.

فعال‌سازی ابزارهای داخلی برای چانه‌زنی

برای مقابله با فشارهای آمریکا، ایران باید ابزارهای داخلی خود را برای چانه‌زنی در مذاکرات فعال کند. مجلس ایران می‌تواند با تصویب قوانینی مشابه آنچه سناتورهای آمریکایی انجام می‌دهند، موضع ایران را تقویت کند. به‌عنوان مثال، مجلس می‌تواند قوانینی تصویب کند که در صورت عدم پابندی طرف مقابل به تعهدات، ایران اقدامات متقابل مانند افزایش غنی‌سازی یا محدود کردن بازرسی‌های آژانس بین‌المللی انرژی اتمی را در پیش گیرد. با این حال، این نقش باید توسط نمایندگان معتدل مجلس پیش‌برده شود تا از اقدامات تند و غیرسازنده جلوگیری شود. ایران باید اهرم‌های فشار جدیدی ایجاد کند تا در مذاکرات دست بالا را داشته باشد. این اهرم‌ها نباید صرفاً به ایده‌هایی مانند خروج از NPT یا بستن تنگه هرمز محدود شود. در عوض، ایران باید ترکیبی از دیپلماسی فعال، تقویت توانمندی‌های داخلی (مانند پیشرفت در فناوری هسته‌ای)، و ایجاد اتحاد‌های منطقه‌ای را در پیش گیرد. برای دستیابی به یک توافق پایدار با آمریکا، ایران باید چندین اصل را در نظر بگیرد. هرگونه توافق باید شامل قوانین شفاف و قابل اجرا باشد که حقوق ایران تحت معاهده NPT، از جمله حق غنی‌سازی برای ا مقاصد صلح‌آمیز را به رسمیت بشناسد. ایران باید مکانیزم‌هایی برای تضمین اجرای تعهدات طرف مقابل، مانند لغو تحریم‌ها، در توافق بگنجاند. این مکانیزم‌ها می‌توانند شامل اقدامات

از این سفر نوشت که «به درخواست پادشاه عربستان یا رهبر انقلاب، دیدار کردم و پیام کتبی و سالامت ملک سلمان را به ایشان منتقل کردم.» رهبرانقلاب در جریان این سفر به وزیر دفاع عربستان گفتند: «اعتقاد ما این است که ارتباط میان جمهوری اسلامی ایران و عربستان، برای هر دو کشور، مفید خواهد بود و دو کشور می‌توانند، تکمیل‌کننده یکدیگر باشند.» در بخشی دیگر از این دیدار در رهبر انقلاب، گفتند: «سال‌ها پیش، همین‌جا که شما نشسته‌اید، عمویشان ملک عبدالله

کشور نداشته باشند و به‌نوعی این وظیفه آنان است. حال سؤال این است که چه تفاوتی بین دبیری و نخبگان دیگر وجود دارد که برای آن‌ها وظیفه است که بمانند و کشورشان را بسازند و برای برخی مانندن در کشور لطف است. این جنس اظهارات به‌نوعی احساس تحقیر دامن می‌زند که مگر مانندن در ایران و ساختن کشور کم افتخاری است که حالا به نام یک لطف برای مردم فاکتور می‌شود. نکته دیگر آنکه، مانندن مسئولان در کشور که برای آن‌ها جایگاه و شأن سیاسی به همراه دارد نباید به‌گونه‌ای مورد توجه قرار گیرد که این احساس را به مردم منتقل کند که مننی روی سر آنهاست که در کشور حضور دارند و روی این صندلی‌ها می‌نشینند، چه‌بسا جوانان و نخبه‌های زیادی وجود دارند که شاید شایسته‌ترند که در این جایگاه‌ها بنشینند و برای خدمت به مردم هم مشتاقند، از سویی جایگاه دبیری در دولت همچنان مهم نبود که مهاجرت یا عدم‌پذیرش مسئولیت از سوی او، ثلمه‌ای به دولت و کشور وارد کند. ده‌ها نفر می‌توانستند بدون آنکه دوست رئیس‌جمهور باشند، جایگزین او شوند.

پیام منفی یک تناقض‌گویی

چرخش‌نظر و تناقض‌گویی‌هایی که رئیس‌جمهور در مورد معاون پارلمانی سابق مطرح کردند، این شائبه را تقویت می‌کند که یا رئیس‌جمهور در تصمیم‌گیری‌ها در موضوعات مختلف، قاطعیت لازم را ندارند و در مواردی حتی از آن عقب‌نشینی می‌کنند یا تحت‌تأثیر افراد و اظهارنظرهای آن‌ها تصمیمات خود را تغییر می‌دهند. مطرح کردن این اظهارات به هر دلیلی که صورت گرفته باشد، حتی برای دلجویی از دوست دیرین، آسیب مستقیم را متوجه سرمایه اجتماعی دولت می‌کند، دولت را دوباره به نقطه صفر یا حتی بدتر از آن بر می‌گرداند و این احساس را ایجاد می‌کند که آنچه توسط رئیس‌جمهور در پیام عزل دبیری مطرح شده، خواست خود ایشان نبوده و این اقدام اجباراً، برای کم‌کردن فشار افکار عمومی صورت گرفته و صرفاً اقدامی نمایش‌گونه برای کاهش فشار افکار عمومی انجام شده است. صحبت‌های رئیس‌جمهور، می‌تواند تقریباً تمام اشرا ت مثبتی را که اقدام او به همراه داشت، بی‌معنی کند؛ چراکه لحنتی که رئیس‌جمهور در مورد عزل دبیری مطرح می‌کند به‌واقع پس گرفتن تمامی انتقادهایی است که در پیام خود مطرح کرده است. اشاره پزشک‌یان به اینکه شاید آن‌ها هم در حق دبیری بی‌انصافی کردند، این گمانه را تقویت می‌کند که تصمیم‌گیری رئیس‌جمهور نه تصمیم‌گیری آگاهانه و عاقلانه که صرفاً تحت‌تأثیر هجمه رسانه‌ای مطرح شده است. این جنس اظهارات باعث می‌شود حتی در مواردی که دولت بخواهد برخورد این چنینی با وقایع داشته باشد، افکار عمومی با این نگاه که این اقدامات نمایش‌گونه انجام می‌شود، آن را نپذیرد و عملاً در فضای اجتماعی جامعه بی‌اثر باشد.

فرهنگیختگان

فرهنگیختگان

مقابل خودکار در صورت نقض توافق توسط آمریکا باشند. برای تحقق این مطالبات اجماع داخلی ضروری است. این امر نیازمند همکاری نزدیک بین دولت، مجلس و دیگر نهادهای نظام است.

تجربهٔ خوب تصویب قانون اقدام راهبردی به کارگرفته شود

قانون اقدام راهبردی برای لغو تحریم‌ها و صیانت از منافع ملت ایران، مصوب مجلس شورای اسلامی در آذر ماه ۱۳۹۹، یکی از نمونه‌های برجسته ایفای نقش مؤثر مجلس در سیاست خارجی ایران است. این قانون در واکنش به بدعهدی‌های طرف‌های غربی، به‌ویژه خروج یک‌جانبه آمریکا از برجام در سال ۲۰۱۸ و عدم اجرای تعهدات توسط اروپا، تصویب شد. هدف اصلی این قانون، توقف اجرای یک‌جانبه تعهدات برجام توسط ایران و ایجاد اهرم فشار برای وادار کردن طرف‌های مقابل به لغو تحریم‌ها بود.

این قانون با الزام دولت به کاهش تعهدات هسته‌ای، از جمله توقف اجرای پروتکل الحاقی و افزایش غنی‌سازی اورانیوم به ۲۰ درصد و بالاتر، پیام روشنی به غرب ارسال کرد مبنی براینکه خروج از برجام و تداوم تحریم‌ها بدون هزینه نخواهد بود. این اقدام، که پاسخی به نقش مخرب نهادهای قانون‌گذار آمریکایی مانند کنگره و سنادر تحمیل محدودیت‌های جدید علیه ایران بود، توانست تعادل را در مذاکرات احیای برجام به نفع ایران تغییر دهد. تصویب قانون اقدام راهبردی همچنین نشان‌دهنده ظرفیت مجلس ایران برای تقویت دیپلماسی کشور در برابر فشارهای خارجی بود. این قانون نشان داد که ایران نیز می‌تواند از ابزارهای قانونی برای ایجاد توازن در مذاکرات استفاده کند. قانون اقدام راهبردی نمونه‌ای موفق از نقش آفرینی مجلس در سیاست خارجی است که نه تنها اجرای یک‌جانبه برجام را متوقف کرد، بلکه به طرف‌های غربی نشان داد که ایران در برابر بدعهدی‌های بین‌المللی منفعل نخواهد ماند. چنین مدلی در ادامه مذاکرات غیرمستقیم با طرف آمریکایی که به مرور نقش کنگره و سنای نیز برای اثرگذاری در مذاکرات و اعمال فشار به ایران پررنگ می‌شود می‌تواند مؤثر واقع شده و دست تیم مذاکره‌کننده را پرکند.

فرهنگیختگان

فرهنگیختگان

نشسته بود. من به او گفتم، ارتباط صمیمی با عربستان را به‌سود خود می‌دانیم. اگر شما هم آن را به‌سود خودتان می‌دانید ارتباط‌ها می‌تواند مستحکم شود.» یکی از محورهای مهم سفر سید عباس عراقچی ارانه پاسخ نامه‌ای است که ملک سلمان ارسال کرده بود، با همه این‌ها اما سفر وزیر امور خارجه در میانه بحران منطقه‌ای آن‌هم برای ارسال این نامه و در آستانه سفر مهم ترامپ می‌تواند، در معادلات منطقه‌ای نقشی تعیین‌کننده داشته باشد.

فرهنگیختگان